

Загальне значення числівника, морфологічні ознаки, синтаксична роль

Числівник — самостійна частина мови, що називає кількість предметів або їхній порядок при лічбі та відповідає на питання скільки? котрий? Числівники за значенням поділяють на кількісні та порядкові.

Кількісні числівники означають число чи кількість предметів і відповідають на питання скільки? Наприклад: сорок п'ять, дев'ятеро, одна третя.

Кількісні числівники поділяють на **розряди**:

- цілі числа (*один, триста шістдесят п'ять, тисяча*);
- збірні (означають кількість, яка сприймається як неподільне ціле — *двоє хлопців, троє гусенят, п'ятеро дверей*);
- дробові (*одна друга, п'ять десятих, півтора*);
- неозначено-кількісні (вказують на приблизну кількість предметів: *кілька, кількасот, багато*).

Збірні числівники утворюють від числівників два — двадцять та числівника тридцять. До збірних належать числівники обоє, обидва, обидві. Від деяких збірних числівників утворюються числівники з пестливим значенням: двійко, трійко, п'ятірко.

Збірні числівники вживають з іменниками:

- назвами істот чоловічого роду (п'ятеро хлопців, четверо коней);
- що належать до четвертої відміни (шестеро каченят, семеро оленят);
- назвами неістот середнього роду (двоє імен, троє вікон);
- що уживаються тільки у формі множини (двоє ножиць, троє дверей).

З іменниками жіночого роду та іменниками чоловічого роду — назвами неістот — збірні числівники не вживають.

Кількісні числівники змінюються за відмінками. Вони не мають ні роду, ні числа, крім числівників **один** (одна, одне, одні); **два** (дві); **обидва** (обидві); **півтора** (півтори); **нуль, тисяча, мільйон, мільярд**.

Числівники півтора (відра, кілометра), півтори (доби, тисячі), півтораста не відмінюються.

Порядкові числівники означають порядок предметів при лічбі й відповідають на питання котрий? котра? котре? котрі? Наприклад: сто тридцять перший, одинадцятий, шістдесят восьмий.

Порядкові числівники змінюються за **родами, числами** та **відмінками** (як прикметники):

- за родами: *перший — перша, перше;*
- за числами: *перший — перші, другий — другі;*
- за відмінками: *перший — першого, першому, першим, на першому.*

За будовою числівники поділяють на:

а) **прості** (мають один корінь): *один, п'ять, сорок, сто;*

б) **складні** (мають два чи більше корені в межах однієї основи, пишуть разом): *п'ятдесят, дев'ятсот;*

в) **складені** (пишуть двома і більше словами): *дві тисячі двадцять один, п'ять десятих.*

Синтаксична роль числівників

Числівники (найчастіше в сполученні з іменником) можуть бути різними членами речення.

Кількісні числівники можуть виконувати синтаксичну роль підмета, присудка й додатка:

Три і чотири — сім (три і чотири — підмет, сім — присудок).

Учні прочитали три сторінки (додаток).

Порядкові числівники виступають тими членами речення, що й прикметники, — означеннями, іменною частиною присудка, зрідка підметом, додатком чи обставиною:

Авторка усміхнулась і підписала п'ятитисячний примірник книжки (п'ятитисячний — означення).

Тарас Шевченко народився тисяча вісімсот чотирнадцятого року (тисяча вісімсот чотирнадцятого року — обставина).

На фініші наш спортсмен був п'ятим (був п'ятим — складений іменний присудок).

Перше січня — день святкування нового року (перше січня — складений підмет).

Практичне завдання

Завдання 1

А ви робите зарядку?

Розгляньте уважно зображення різних вправ для розвантаження спини після тривалого сидіння за столом.

Опишіть їх усно чи письмово, правильно вживаючи кількісні та порядкові числівники.

Наприклад: для виконання **першої** вправи потрібно стати **двома** колінами на підлогу; сядьте на стілець та підніміть **обидві** руки вгору; **однією** рукою тримайтеся за спинку стільця.

Завдання 2

Невмілий кухар-початківець зібрався приготувати сливовий пиріг, але, схоже, дуже заплутався у рецепті, який для нього написали.

Допоможіть розібратися, що потрібно для пирога, обравши необхідні складові страви із переліку в дужках.

Прочитайте виправлений рецепт, правильно називаючи всі числівники.

Для начинки потрібно взяти:

400 г (слив, персиків, винограду, фісташок)

200 г (чорного перцю, серветок, цукру)

100 г (хорошого настрою, води, акрилової фарби)

1 ст. л. (меленої кави, прального порошку, гречаної каші)

3 плоди (кардамону, базиліку, авокадо)

2 палички (виручалочки, для барабанів, кориці)

1/2 шт. (кавуна, буряка, лимона)

Для тіста знадобиться:

350 г (помідорів, цвітної капусти, семоли, борошна)

200 г (в'ялених оливок, тертого сиру, вершкового масла)

1 шт. (картопля, куряча печінка, куряче яйце)

1 дрібка (солі, квасолі, суміші прованських трав)

1 ст. л. (чайної заварки, цукру, хрону)

1 ст. л. (молока, сидру, кавової гущі)

Для приготування пісочного тіста змішайте в мисці 350 грамів _____ з _____ кімнатної температури (200 грамів), додайте яйце, дрібку солі та 1 столову ложку _____. Замішайте однорідне тісто. Якщо тісто виходить дуже сухим, додайте 1 столову ложку _____ і 1 столову ложку _____. Це дозволить отримати однорідне тісто. Розкачайте тісто між двома листами пергаменту. Акуратно викладіть тісто у форму і трохи притисніть його руками. Залишки тіста, які будуть виходити за форму, потрібно зрізати ножем.

Зробіть виделкою проколи в тісті, щоб воно рівномірно пропеклося. Поставте тісто в розігріту до 180 градусів духовку на 10-15 хвилин. Поки запікається тісто, приготуйте начинку. Помийте 400 грамів _____, розріжте їх навпіл і очистіть від кісточок. Перекладіть сливи в сотейник, додайте 200 грамів _____, 100 грамів _____, 3 плоди _____ і 2 палички _____. Готуйте сливи приблизно 15-20 хвилин на дуже маленькому вогні, постійно помішуючи, щоб суміш не пригоріла. Готову начинку відкиньте на друшляк, щоб прибрати зайву рідину, і дістаньте палички кориці. Рівномірно

розподіліть начинку на тісті за допомогою ложки. Поставте пиріг у розігріту до 180 градусів духовку на 10–15 хвилин.

Що почитати і подивитися?

1. Відеоурок про числівник Всеукраїнської школи онлайн (2020)
<https://www.youtube.com/watch?v=68a77MKZcdI>
2. Урок про числівник із героями мультфільму «Посіпаки»
<https://www.youtube.com/watch?v=OMihZzAXX9U>
3. «Лайфхаки з української мови» про числівник
<https://www.youtube.com/watch?v=QGQRjUp814k>
4. Експрес-урок про узгодження числівника з іменником
<https://www.youtube.com/watch?v=Jptyc0gau28>